

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

САЛОЇД СТАНІСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 330.341:621](043)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДУВАННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор технічних наук, професор,
Гавриш Олег Анатолійович,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», декан факультету
менеджменту та маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Анісімова Ольга Миколаївна,
Донецький національний університет імені Василя
Стуса, завідувач кафедри інформаційних систем
управління

кандидат економічних наук, доцент
Вовк Ольга Миколаївна,
Національний авіаційний університет,
доцент кафедри економіки повітряного транспорту

Захист відбудеться 14 травня 2019 р. о 12:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.002.23 у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за адресою: 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37, корп. 7, ауд. 41-б.

З дисертацією можна ознайомитися у Науково-технічній бібліотеці імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за адресою: 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37.

Автореферат розісланий «12» квітня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Зозульов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах посилення євроінтеграційних процесів, здійснення структурних зрушень, науково-технічної, кадрово-інтелектуальної модернізації економіки України, необхідності переорієнтування на нові ринки, перед вітчизняними підприємствами машинобудування постає завдання забезпечення належного рівня економічної безпеки як умови утримання та нарощення своїх конкурентних позицій, підвищення фінансово-економічної ефективності та зростання стратегічної стійкості. Проте, забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування знаходиться на недостатньому рівні, що спричинено недосконалістю інструментарію управління нею, неспроможністю на основі його використання досягати поставлених завдань. Удосконалення організаційно-економічного забезпечення дозволить підприємствам машинобудування мінімізувати фінансово-економічні та репутаційні ризики діяльності, підвищити рівень інвестиційної привабливості та лояльності зацікавлених сторін, оптимізувати виконання основних, допоміжних та бізнес-процесів розвитку у частині безпечної їх реалізації.

Питанням сутності економічної безпеки та її забезпечення на підприємствах висвітлено у працях вітчизняних та іноземних учених, серед них варто відзначити дослідження О. Білоруса, О. Барановського, О. Власюка, Ю. Уса, Т. Васильціва, О. Судакової, В. Горбуліна, О. Ілляшенка, М. Геєця, І. Хоми, О. Чубакової, Є. Олейнікова, Л. Шемаєва, М. Піх, І. Нагорної, А. Штангрета, Г. Пазаєвої, І. Доценка, О. Маслак, С. Шкарлета, О. Орлика, В. Дергачової, В. Марченко, В. Мартиненка, І. Голікова, О. Анісімової та ін. Питання розвитку підприємств машинобудування у частині забезпечення їх економічної безпеки є предметом дослідження С. Войтка, О. Гавриша, М. Караїма, О. Орлика, О. Вовк, С. Тульчинської, М. Хаванової, А. Череп, М. Писаревського та ін.

Відаючи належне вагомому внеску науковців у дослідження управління економічною безпекою підприємств машинобудування, невирішеними залишаються завдання, пов'язані з науковим обґрунтуванням та практичною реалізацією організаційно-економічного механізму управління нею з урахуванням сучасних підходів у менеджменті, змін умов здійснення господарської діяльності, зростання ступеню їхньої невизначеності та появи нових загроз для цих підприємств, необхідністю науково-методичного забезпечення процесу управління економічною безпекою на основі досягнення такого її рівня у процесі тактичного управління, який надасть можливість виконувати стратегічні завдання, зберігаючи здатність до самовідтворення, цілісності, гармонійного та стійкого розвитку. Зазначене обумовило вибір теми дисертації, її актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет, логіку та послідовність викладення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у Національному технічному університеті України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» відповідно до тем науково-дослідних робіт кафедри міжнародної економіки, факультету менеджменту та маркетингу: «Економіко-організаційний механізм розвитку діяльності промислових підприємств» (номер державної реєстрації 0117U003125), в межах якої автором діагностовано і проаналізовано загрози економічній безпеці, виявлено особливості її забезпечення та запропоновано концептуальні положення управління економічною безпекою для підприємств машинобудування; «Моделювання динаміки економічних та управлінських процесів на глобальному, регіональному та мікро- рівнях» (номер державної реєстрації 0117U003124), в межах якої автором запропоновано методичний інструментарій оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретико-методичних положень та наданні прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Відповідно до поставленої мети у роботі поставлено та вирішено такі **задачі**:

- досліджено сутність поняття «економічна безпека підприємства» та розвинуто понятійний апарат теорії економічної безпеки підприємства;
- уточнено завдання організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища та обґрунтовано його структуру;
- проаналізовано теоретико-методичні підходи та розвинуто методичний інструментарій оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства;
- виявлено основні тенденції розвитку підприємств машинобудування у контексті забезпечення їх економічної безпеки;
- здійснено аналіз стану управління та діагностовано загрози економічній безпеці підприємств машинобудування;
- проведено оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування;
- обґрунтовано концептуальні положення управління економічною безпекою підприємств машинобудування;
- запропоновано теоретико-методичні положення вибору інструментів та надано науково-практичні рекомендації щодо забезпечення реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Об'єктом дослідження є управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, науково-методичних і практичних положень щодо підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування в умовах нестабільного ринкового середовища.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Для досягнення мети в роботі використано: *історичний, логічний, монографічний методи, системний, функціональний та процесний підходи* – при дослідженні сутності економічної безпеки та управління нею, обґрунтуванні структури, завдань реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств (п. 1.1, 1.2); *методи наукового узагальнення* – для аналізу науково-методичних підходів оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств (п. 1.3); *економіко-математичні, графічні, статистичні методи* – для виявлення основних тенденцій розвитку підприємств машинобудування, діагностування стану управління та факторів загроз їх економічній безпеці, оцінювання ефективності реалізації механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування, наочного подання результатів (п. 2.1-2.3); *наукового абстрагування та формалізації* – для обґрунтування концептуальних положень управління економічною безпекою, теоретико-методичних положень вибору інструментів та надання науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування (п. 3.1, 3.3); *методи економічного прогнозування* – для передбачення зміни рівня показників ефективності організаційно-економічного механізму економічної безпеки підприємств машинобудування (п. 3.2).

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові акти та методичні матеріали органів влади України різних рівнів, наукові публікації вітчизняних та іноземних науковців з питань економічної безпеки підприємств, статистичні дані Державної служби статистики України, фінансова звітність та інша офіційна інформація підприємств машинобудування, інтернет-ресурси. Для оброблення інформації були використані засоби програмного забезпечення MS Office та мова програмування R для обробки та аналізу даних.

Наукова новизна полягає у поглибленні теоретичних і удосконаленні науково-методичних положень підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування. Основними результатами, що визначають наукову новизну дисертації та особистий внесок автора, є такі:

удосконалено:

- концептуальні положення управління економічною безпекою підприємств машинобудування, які, на відміну від усталених, базуються на

застосуванні принципу комплементарності щодо використання підходів до прийняття управлінських рішень і дозволяють обґрунтовувати логічну послідовність уведення тактичних змін у процес реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування для вирішення стратегічних завдань діяльності на основі запропонованої моделі введення таких змін;

- методичний інструментарій оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства, який, на відміну від існуючих, адаптований до умов обмеженості інформації про результати управління економічною безпекою підприємства і передбачає застосування штучних нейронних мереж для оцінювання ефективності прийнятих управлінських рішень, що дозволяє своєчасно виявляти ті параметри економічної безпеки, які потребують уведення змін;

- теоретико-методичні положення вибору інструментів управління економічною безпекою підприємства, які, на відміну від наявних, базуються на використанні сценарного підходу до прогнозування цільових показників економічної безпеки та урахуванні їх зміни при варіації індикаторів, що дозволяє формувати систему управлінських рішень з метою забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування при заданих умовах середовища;

дістало подальшого розвитку:

- понятійний апарат теорії економічної безпеки підприємства у частині уточнення понять:

«економічна безпека підприємства», яка, на відміну від усталених, розглядається як поточний стан захищеності підприємства за рахунок своєчасного реагування на зміни умов середовища діяльності, який дозволяє зберігати стійкість та закладає умови до інтенсивного відтворення діяльності підприємства, взаємоузгодження його інтересів з інтересами стейкхолдерів у довгостроковому періоді;

«організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємства», який, на противагу наявним, розглядається як спосіб досягнення такого рівня економічної безпеки засобами тактичного управління, який дозволяє досягати поставлених стратегічних завдань у частині забезпечення його динамічної стійкості, ефективності використання ресурсів та реалізації можливостей підприємства у відповідних умовах середовища.

- науково-методичні положення реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства, що, на відміну від наявних, передбачають комплексне застосування інструментів внутрішнього аудиту, бенчмаркінгу, корпоративної соціальної відповідальності по відношенню до структурних складових економічної безпеки відповідно до фінансово-економічного стану та можливостей підприємств машинобудування;

- наукові положення щодо реалізації методів управління економічною безпекою підприємства, що, на відміну від усталених, передбачають організацію та введення системи заходів організаційного, техніко-технологічного, інформаційно-аналітичного, економічного та соціально-психологічного спрямування і дозволяють сформулювати умови раннього попередження загроз економічній безпеці підприємств машинобудування;

- теоретичний підхід до формування стратегій управління економічною безпекою підприємства та систематизації заходів їх реалізації, що, на відміну від існуючих, передбачає врахування результатів управління економічною безпекою, наявного ресурсного забезпечення, деталізує вихідні умови, інструменти, завдання, заходи для реалізації стратегій управління економічною безпекою і дозволяє обґрунтувати типи рішень та стратегічну модель поведінки керуючої підсистеми.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні наукових розробок у практичній діяльності підприємств машинобудування: ТОВ «Санті ВКФ» (довідка № 12 від 02.02.2018 р.), ТОВ «ГТІ Україна» (довідка № 3 від 09.04.2018 р.), ТОВ «ЕКОПЛАНТ» (довідка № 12 від 19.06.2018 р.), ТОВ «ДЛС-Радіодеталі» (довідка № 12 від 16.08.2018 р.) при розробленні та удосконаленні організаційно-економічного забезпечення управління економічною безпекою.

Теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при викладанні дисциплін «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Управління державними закупівлями», «Техніко-економічне обґрунтування економічних рішень» (акт впровадження №3111-33 від 19.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в межах якої представлено авторські положення та підходи до удосконалення реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування, що підтверджують наукові публікації та акти впровадження. З наукових публікацій, підготовлених у співавторстві, у дисертаційній роботі використано тільки ті, що є науковим здобутком автора.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення та результати дисертації були апробовані і отримали позитивну оцінку на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: ІХ Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні підходи до управління підприємством», м. Київ (12 квітня 2017), ХVІ Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки», м. Київ (22 листопада 2017), II international scientific conference «Innovative economy: processes, strategies, technologies» Польща (26 січня 2018), II International scientific conference «Economy and Management: Modern Transformation in the Age of Globalization», Литва (23 березня 2018), ХVІІ Міжнародна науково-

практична конференція «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки», м. Київ (22 листопада 2018).

Публікації. Основні положення і висновки опубліковано у 15 наукових працях, з них: 1 монографія, 8 статей у фахових виданнях (з них 7 статей – у фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття – у інших наукових виданнях України; 5 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 243 найменувань, 5 додатків. Основний текст роботи викладено на 219 сторінках, містить 29 таблиць (з них 8 на 13 повних сторінках), 81 рисунок (9 на повних сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо апробації отриманих результатів дослідження.

У першому розділі – «**Теоретико-методичні основи організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств**» – досліджено наукові підходи до сутності економічної безпеки підприємств, уточнено взаємозв'язок понять «загроза», «небезпека», «ризик», обґрунтовано структуру та завдання організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств, проаналізовано теоретико-методичні підходи та розвинуто методичний інструментарій оцінювання його ефективності.

На основі принципів комплементарності, у частині застосування наукових підходів до визначення змісту економічної безпеки було обґрунтовано, що вона є базовим структурним елементом економічної безпеки соціально-економічних систем вищих рівнів і характеризує результат реалізації здатності суб'єктів господарювання формувати та підтримувати умови захищеності у процесі своєї діяльності з метою оптимального розвитку і самовідтворення. Така здатність суб'єктів господарювання забезпечує формування умов для відтворення і розвитку систем вищого рівня.

Здійснено структурну декомпозицію складових економічної безпеки підприємств на основі використання структурно-функціонального та системного підходів і визначено, що вони, насамперед, відображують логіку організації, взаємозалежність та цільову спрямованість використання матеріальних, фінансових, кадрово-інтелектуальних ресурсів і можливостей, канали взаємодії у самій структурі підприємств та поза їхніми межами при здійсненні відповідних транзакцій у процесі діяльності. При цьому, рівень організації та результат реалізації тактичних управлінських рішень у частині забезпечення економічної безпеки закладає умови для раціонального виконання поставлених стратегічних завдань діяльності підприємств.

Досягнення такого рівня економічної безпеки прямо залежить від здатності підприємства реагувати на загрози середовища його діяльності і, таким чином, створення відповідних умов захищеності, тобто мінімізації впливу загроз, небезпек і недопущення фінансово-економічних та репутаційних ризиків, виявлення і використання можливостей. З цих позицій визначено, що умови захищеності підприємства залежать від впливу факторів, які можуть мати характер об'єктивних (визначаються законами соціально-економічного розвитку, природи, рівнем розвитку інституціонального середовища) і суб'єктивних (визначаються потребами, поведінкою, мотивами і інтересами зацікавлених сторін), екзо- та ендогенних, характеризуються значною мінливістю, складністю прогнозування. Такий їх поділ є базовим у класифікації факторів загроз економічній безпеці підприємств. І саме вектор та інтенсивність їхнього впливу, характер наслідків з урахуванням результатів реагування на рівні суб'єктів господарювання формує небезпеки чи призводить до настання ризиків або створює можливості їхнього подальшого розвитку.

Даний підхід дозволив визначити економічну безпеку підприємства як такий поточний стан, при якому підтримується відтворення усіх бізнес-процесів, забезпечується здатність адаптуватись до умов середовища з найменшими витратами з урахуванням наявних ресурсів і можливостей, а також взаємоузгодження інтересів стейкхолдерів у процесі управління відповідними функціональними складовими для досягнення завдань стратегічного розвитку.

Характеристики системності, структурованості, відкритості, керованості та самоорганізації діяльності, цільової орієнтації досягнення інтересів підприємств передбачають, що управлінський вплив на економічну безпеку забезпечується на основі реалізації відповідного організаційно-економічного механізму управління. Під ним розуміється такий спосіб тактичного забезпечення функціонування підприємств у відповідних умовах середовища, адаптації до них, який дозволяє мінімізувати негативні наслідки впливу на бізнес-процеси, зменшувати ступінь конфліктності між усіма ланками, внутрішніми і зовнішніми стейкхолдерами, забезпечувати стійкість, ефективність використання ресурсів та можливостей, тобто підтримання умов свого безпечного відтворення.

На рис. 1. представлено структурні складові організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств. Систематизовано основні методи, інструменти та завдання реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств, що відображають як окремі функціональні елементи економічної безпеки, так і її як цілісну динамічну систему та об'єкт управління.

У процесі дослідження обґрунтовано, що ефективність управління економічною безпекою підприємств має оцінюватись за результатами реалізації організаційно-економічного механізму, що виражається у досягненні відповідних показників функціональних складових та забезпеченні

їх динаміки, що і визначатиме подальші умови розвитку, ефективне використання ресурсів, реалізацію можливостей, стійкість та довгострокову лояльність.

На цій основі запропоновано здійснювати оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства за результативним підходом на базі інструментарію теорії нейронних мереж.

Рисунок 1 – Організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємства (розроблено автором)

Визначено, що такий підхід дозволяє отримувати якісну аналітичну базу в умовах обмеженої або «зашумленої» (неточної, надмірної) інформації, максимально налаштовувати параметри оціночної моделі щодо реальних процесів, прогнозувати їх поведінку і вказувати на ті з них, які потребують підвищеної уваги власників та менеджменту, а також враховувати у процесі прийняття управлінських рішень. Уточнено принципи та обґрунтовано систему показників оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств з їх

поділом на індикатори (характеризують результати тактичного управління) та цільові показники (характеризують стратегічні цілі). Систему показників-індикаторів сформовано за функціональними складовими економічної безпеки підприємства. До цільових показників віднесено ті, що визначають ефективність використання ресурсів і компетенцій (коефіцієнт матеріаломісткості, коефіцієнт фондівдачі, продуктивність праці, коефіцієнт ефективності управління), та ті, що характеризують тенденції забезпечення стійкості, цілісності підприємства як системи (коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт q-Тобіна) і тенденції розвитку (температура приросту прибутку та темп приросту реалізації продукції). У сукупності позитивна динаміка тактичних показників є індикатором створених умов для стратегічного стану економічної безпеки підприємств.

У другому розділі – **«Оцінювання та аналіз ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування»** – здійснено діагностування стану підприємств машинобудування у контексті забезпечення їх економічної безпеки, ідентифіковано та проаналізовано стан управління, виявлено загрози економічній безпеці, здійснено оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Аналіз статистичних та аналітичних даних дозволив виявити тенденції та діагностувати зниження рівня економічної безпеки, що впливає на можливості підприємств машинобудування ефективно використовувати та нарощувати свій потенціал. Про це, зокрема, свідчать наступні показники: падіння рівня реалізації продукції (обсяги реалізації продукції скоротились у 2017 р. по відношенню до 2013р. на 16,2%); обсяги виробленої продукції машинобудування зросли у 2017р. проти 2013р., проте у структурі промислової продукції вона складала у 2013 р. 11 %, а у 2017 р. - менше 8 %; значні диспропорції у фінансових результатах діяльності та велика частка збиткових підприємств (понад 34%); суттєве скорочення частки зайнятого населення у структурі машинобудування (у 2017 р. майже на 35 % проти 2010 р.); частка пенсіонерів досягла рівня 17,9 %; підприємства укомплектовані кваліфікованими кадрами лише на 40 %; рівень зносу обладнання складає понад 65 %, а імпортозалежності – понад 60 %. Відбувається подальше падіння експорту продукції машинобудування. Для підприємств характерним є низький рівень захисту інформації і прав власності, що призводить до зростання загроз корпоративного шахрайства, рейдерських захоплень. Повільними темпами відбувається удосконалення організаційного та економічного забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування.

Для виявлення загроз економічній безпеці та діагностування стану управління нею було обрано такі підприємства машинобудування, як: ПАТ «Квазар», ПрАТ «СНВО «Імпульс», ПрАТ «НВП «Сатурн», ПАТ «Хартрон». На основі розрахунку показників економічної безпеки за функціональними

складовими для досліджуваних підприємств було діагностовано загрози, небезпеки, ризики їх економічної безпеці. Для ПАТ «Квазар» та ПрАТ «НВП «Сатурн» характерно входження у зону ризиків за фінансовою складовою, про що діагностують, насамперед, показники прибутковості. У зоні загроз знаходяться ПрАТ «СНВО «Імпульс» та ПАТ «Хартрон». За техніко-технологічною, ринковою, кадрово-інтелектуальною, ресурсно-матеріальною складовими всі підприємства входять у зону загроз. Для усіх підприємств виявлено достатньо високий рівень екологічної та нормативно-правової складових економічної безпеки. За інформаційною складовою спостерігаються низькі темпи зростання інформаційної озброєності та захищеності. Коефіцієнт q -Тобіна для ПрАТ «Імпульс» та ПрАТ «НВП «Сатурн» має значення, близькі до 0, для ПАТ «Квазар» він різко зріс у 2015 р. та скоротився до 0,43 у 2016р. Для ПАТ «Хартрон» також відбулось його різке скорочення. За коефіцієнтом ефективності управління найвище значення має ПрАТ «СНВО «Імпульс» (27,63 у 2017 р.).

З урахуванням коливань показників, які характеризують функціональні складові, та суттєвих небезпек, які формує зовнішнє середовище, ідентифіковано загальні негативні тенденції у частині забезпечення безпечної реалізації цілей діяльності підприємств машинобудування та вказано на необхідність обґрунтування напрямів недопущення зниження рівня їх економічної безпеки. З цією метою було здійснено оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою на основі використання інструментарію теорії нейронних мереж та з урахуванням поділу показників на індикатори та цільові на основі критерію достатньої повноти опису проявів складових економічної безпеки підприємств. Для приведення даних до однієї розмірності було використано логістичну нормалізацію, що більш чутлива до значень, наближених до математичного сподівання. Формула перетворення даних має вигляд:

$$X_i^{norm} = \left(1 + e^{\frac{a(m-x_i)}{b}}\right)^{-1}, \quad (1)$$

де x_i та X_i^{norm} – початкове та нормоване значення i -го показника, a – коефіцієнт кривизни, m – середнє значення, b – стандартне відхилення.

Було здійснено кроки для зменшення розмірності моделі, проведено навчання нейронної мережі на наявних даних із застосуванням методів штучного розмноження даних. Похибка навчання склала 4,1%. Отримано нейронну мережу у вигляді системи:

$$Ind_i = \sum_{j=1}^5 p_i^j f\left(\sum_{k=1}^6 w_j^k f\left(\sum_{l=1}^{40} z_k^l Par_l\right)\right), \quad (2)$$

де Ind – значення цільових показників, Par – значення індикаторів, f – функція переключення, p , w , z – ваги нейронної мережі першого, другого і третього рівня відповідно.

Отримані результати дали можливість підтвердити наявність залежності між динамікою індикаторів та цільових показників, а також створили основу для виявлення тих параметрів, які потребують введення змін у реалізацію

організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування. Динаміку цільових показників за період 2013-2017 рр. представлено на рис. 2.

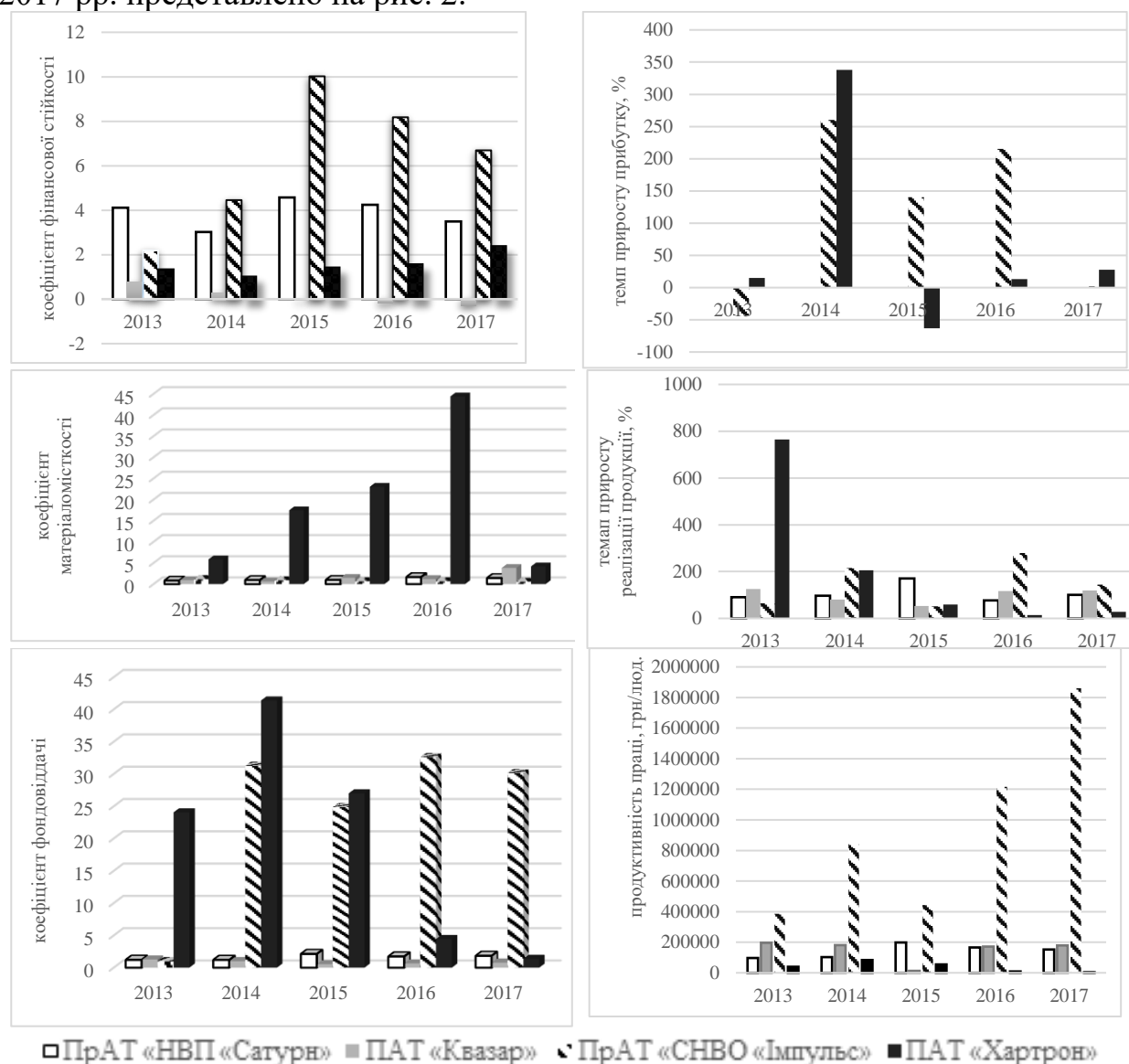

Рисунок 2 – Значення цільових показників ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування, 2013-2017 рр. (побудовано на основі проведеного аналізу)

З огляду на отримані дані було обґрунтовано, що на ПАТ «Квазар» та ПрАТ «НВП «Сатурн» низькою є ефективність планування заходів забезпечення економічної безпеки, моніторингу та контролю за середовищем діяльності, аналізування тенденцій зміни стану економічної безпеки, що дозволяє визначити його як незадовільний. Для ПрАТ «СНВО «Імпульс» та ПАТ «Хартрон» він є задовільним.

Загальна динаміка тактичних та цільових показників управління економічною безпекою підприємств машинобудування вказує на наявність, проте недовикористання можливостей, зниження гнучкості та адаптивності до

впливу факторів середовища, відсутність системності в реалізації інструментів управління економічною безпекою і, відповідно, на доцільність розроблення науково-прикладних рекомендацій щодо ідентифікації напрямів підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління нею.

У третьому розділі – **«Напрями підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування»** – здійснено обґрунтування концептуальних положень управління економічною безпекою, теоретико-методичних положень вибору інструментів та науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

На основі здійсненого аналізу обґрунтовано концептуальні положення управління економічною безпекою підприємств, які дозволяють забезпечити ефективність управління економічною безпекою підприємств машинобудування на основі використання активних підходів та базуються на узгодженості стратегій економічної безпеки зі стратегіями підприємств, врахуванні впливу факторів, стану їх ресурсів та можливостей. Невідповідність між ними формує умови зниження рівня економічної безпеки і вимагає введення змін в організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємств машинобудування (рис. 3.).

Запропоновано класифікувати стратегії управління економічною безпекою на стратегії реагування за слабкими, параметричними та системними сигналами. Стратегію реагування за слабкими сигналами рекомендовано використовувати за умови, що диспропорції системи не впливають на можливості реалізації стратегічних цілей, тобто зміни у тактичних показниках не мають суттєвого впливу на цільові. Це досягається за рахунок ефективної реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств. Дана стратегія базується на ліберально-демократичному стилі та проактивному підході до управління. Стратегію за параметричними сигналами доцільно використовувати за умови, коли спостерігається розбалансування між тактичними, стратегічними та тактичними показниками за окремими структурними елементами економічної безпеки, що призводить до зниження її рівня і необхідності застосування інструментів приведення системи у стан стійкості, підвищення ефективності використання її ресурсів або формування умов розвитку засобами тактичного управління для недопущення негативних системних змін. Вона вимагає застосування програмно-цільового підходу, принципів «розумної» дисципліни, оптимального поєднання формалізації і деформалізації, зваженого контролю. Для неї характерний консервативний тип поведінки керуючої системи. Стратегію реагування за системними сигналами рекомендовано використовувати за умов діагностування стійких тенденцій до розбалансування у системі економічної безпеки, що виражається у суттєвих диспропорціях як на рівні тактичних, так і стратегічних показників у динаміці.

Її реалізація вимагає застосування антикризового підходу на основі раціонального поєднання реактивних та проактивних рішень, жорсткої централізації, авторитарного стилю управління.

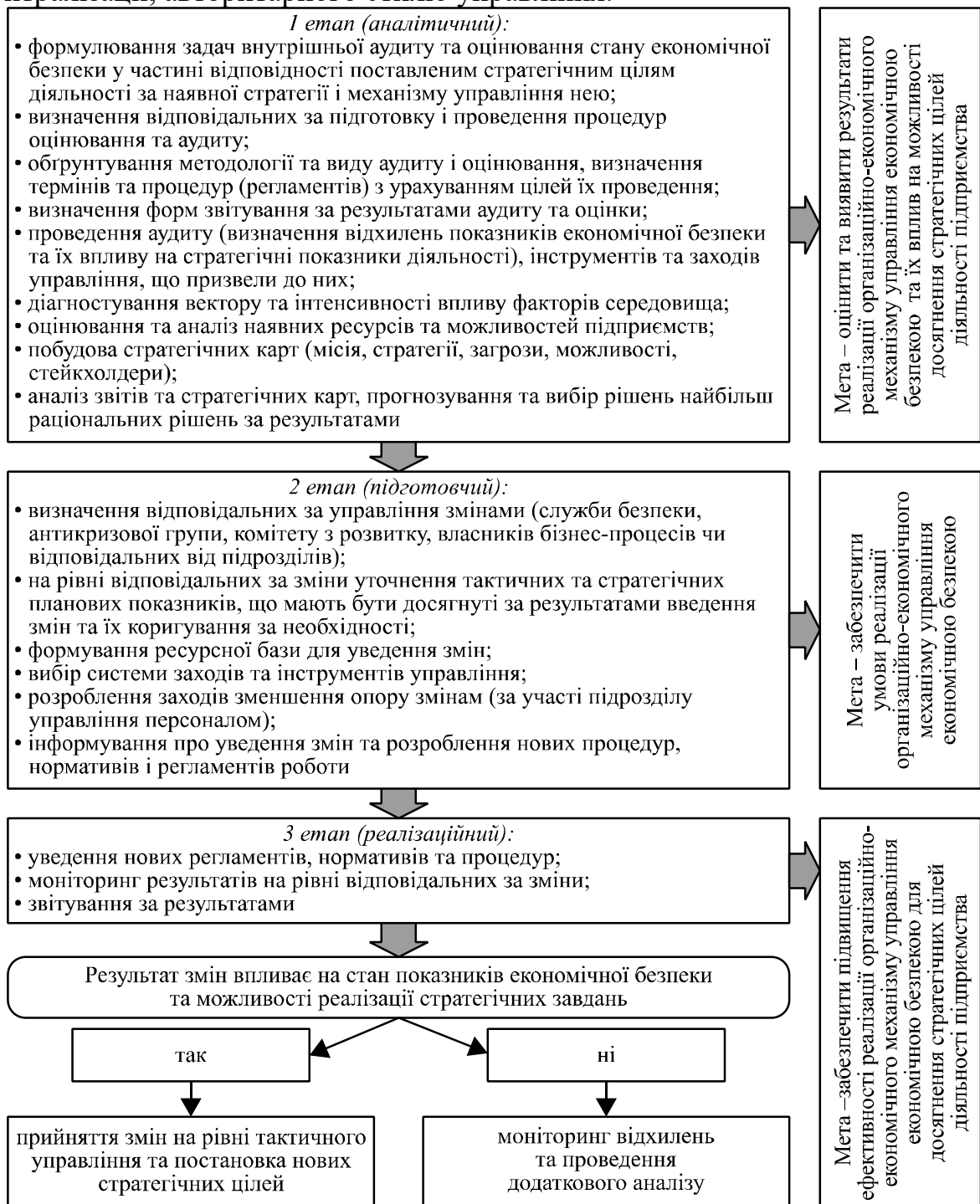

Рисунок 3 – Етапи введення змін у організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємств машинобудування (сформовано автором на основі здійсненого аналізу)

Відповідно до сутності та цілей стратегій управління економічною безпекою підприємств систематизовано заходи підтримувального, стабілізаційного і забезпечувального характеру, основні інструменти їх реалізації. Визначено, що реалізація стратегій реагування за слабкими і

параметричними сигналами має координуватись службою економічної безпеки та комітетом з розвитку, а стратегія за системними сигналами – службою економічної безпеки та антикризовим комітетом. Їх реалізація має супроводжуватись формуванням внутрішньо-організаційної методології управління економічною безпекою підприємств.

За результатами оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою та побудованими найбільш імовірними сценаріями динаміки цільових показників на 2018-2020 рр. (32%, 19%, 12%) для досліджуваних підприємств було надано рекомендації щодо вибору стратегії управління економічною безпекою: для ПАТ «Квазар», рекомендовано стратегію реагування за системними сигналами, для ПрАТ «СНВО «Імпульс», ПАТ «Хартрон» та ПрАТ «НВП «Сатурн» - за параметричними сигналами. За основу було прийнято сценарій із найбільшою імовірністю настання (рис. 4).

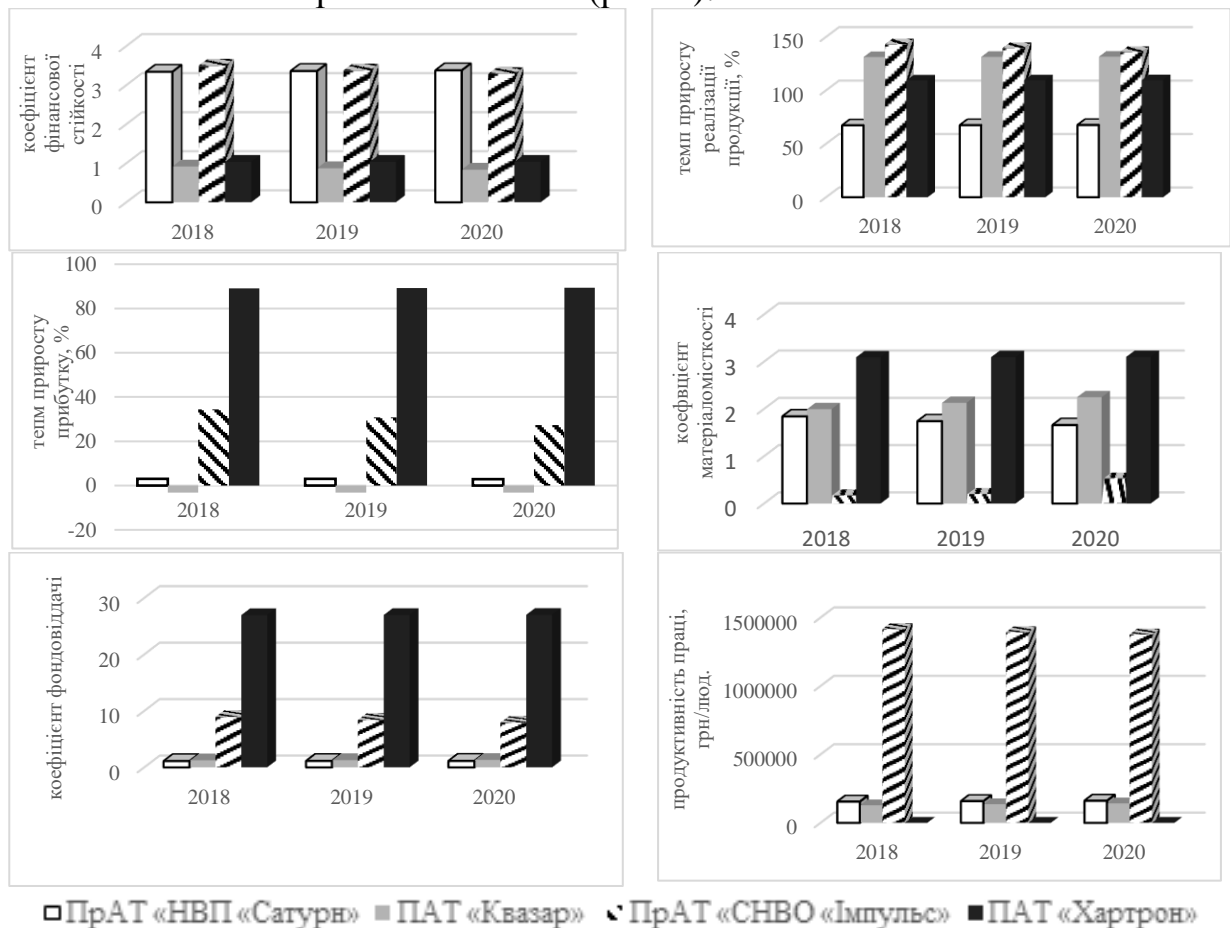

Рисунок 4 – Прогнозні значення цільових показників ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування на 2018-20 рр. (розраховано автором на основі здійсненого аналізу)

Обґрунтовано, що з метою найбільш раціонального досягнення завдань у межах визначених стратегій доцільно здійснити пріоретизацію об'єктів управлінського впливу. З урахуванням значного масиву показників, використаних у процесі оцінювання, було використано метод еластичності і

виявлено міру чутливості цільових показників до зміни індикаторів. Значення показників обрані на основі статистичних середніх значень параметрів: $\overline{Ind}_i = F_i(\overline{Par}_i)$.

$$Ind_i = F_i(Par_i), \quad (3)$$

$$Ind_i^k = F_i(Par_1, Par_2, \dots, 1,01 * Par_k, \dots, Par_{40}), \forall k = \overline{1..40}. \quad (4)$$

де Ind_i – значення цільових показників, Par_i – значення індикаторів, F_i – функції, визначені нейронною мережею, для розрахунку i -го показника.

За отриманими результатами усі індикатори були розподілені у групи низького (0,1-0,3), середнього (0,3-0,5) та високого (0,5 і більше) впливу на цільові показники. Серед основних з них ті, що характеризують управління економічною безпекою за показниками кадрово-інтелектуальної, фінансової та ринкової складових. Для підприємств машинобудування було запропоновано систему заходів та інструментів, орієнтованих на забезпечення реалізації завдань за рекомендованими стратегіями управління економічною безпекою. Обґрунтовано, що з метою раннього попередження загроз економічній безпеці на підприємствах машинобудування мають бути реалізовані системні превентивні заходи у межах організаційних – пов'язані з необхідністю оптимізації роботи підрозділів управління економічною безпекою, у т.ч. процедурою відбору відповідальних за питання економічної безпеки, економічних – сконцентровані на необхідності оптимізації управління фінансово-економічними результатами діяльності, техніко-технологічних та інформаційно-аналітичних - орієнтовані на раціоналізацію управління інформаційно-комунікаційними потоками і техніко-технологічними процесами, соціально-психологічних методів - пов'язані з виявленням та упровадженням таких методів мотивації, що забезпечать зростання лояльності та підвищення продуктивності праці.

З позицій їх реалізації з метою стабілізації, забезпечення і підтримання високого рівня економічної безпеки як онови для формування умов розвитку та досягнення стратегічних цілей діяльності важливого значення у сучасних умовах набуває комплексне застосування для підприємств машинобудування інструментарію внутрішнього аудиту, корпоративної соціальної відповідальності та бенчмаркінгу. Виявлено їх взаємозв'язок та умови використання згідно наявних ресурсів і можливостей підприємств, стану їх економічної безпеки, завдань, що стоять перед ними у контексті рекомендованих стратегій управління економічною безпекою. Соціальна відповідальність має системотворчу роль у забезпеченні економічної безпеки, використання бенчмаркінгу дозволяє формувати стратегічні переваги та отримувати синергетичний ефект за усіма її структурними складовими, внутрішній аудит дозволяє здійснювати контроль та моніторинг стану захищеності, виявляти загрози, їх джерела, формувати рішення щодо тактичних та стратегічних заходів, тому вони можуть бути ефективно

використані у процесі реалізації стратегій управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Упровадження запропонованих заходів формує стратегічні передумови до підвищення рівня адаптивності підприємств машинобудування шляхом раціонального поєднання заходів та інструментів реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі сформульовано та вирішено актуальне науково-прикладне завдання – розвинуто теоретико-методичні положення та надано прикладні рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування. Результати, викладені у дисертаційній роботі дозволили зробити наступні висновки:

1. Як результат узагальнення наукових підходів до сутності економічної безпеки підприємства визначено необхідність подальшого її розвитку як об'єкту управління за сутнісними атрибутами. На основі дослідження поняття «економічна безпека підприємства» визначено, що її слід розуміти як поточний стан захищеності і взаємної узгодженості інтересів підприємства з інтересами зацікавлених осіб за рахунок своєчасного реагування на зміни умов середовища діяльності, який дозволяє зберігати стійкість та закладає умови до інтенсивного відтворення діяльності підприємства у довгостроковому періоді. З метою виявлення особливостей такого стану здійснено систематизацію та уточнено функціональні складові, згруповано фактори небезпек та загроз економічній безпеці. Це дозволило розкрити економічний зміст та особливості реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства.

2. Аналіз існуючих підходів до управління економічною безпекою надав змогу встановити доцільність їх комплексного застосування для виявлення мети, завдань, об'єктів, методів, принципів, функцій та результатів реалізації управлінських рішень. На цій основі було поглиблено розуміння сутності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства, уточнено завдання його реалізації, обґрунтовано його структуру, розкрито стратегічно орієнтовану природу у частині забезпечення досягнення підприємством поставлених цілей діяльності в умовах нестабільного ринкового середовища. Це дозволило встановити взаємозв'язок між тактичним управлінням економічною безпекою підприємства та можливостями реалізації стратегічних цілей діяльності у частині забезпечення його динамічної стійкості та ефективності використання ресурсів і можливостей.

3. На підставі дослідження науково-методичних підходів до оцінювання ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства було виявлено необхідність

поглиблення та доповнення їх методичного інструментарію для оцінювання ефективності прийнятих управлінських рішень і своєчасного виявлення необхідних змін в умовах зашумленості інформації. Обґрунтовано можливість застосування теорії нейронного моделювання у якості методичного інструментарію з розподілом показників оцінювання на індикативні та цільові згідно запропонованої послідовності здійснення процесу оцінювання.

4. За результатами аналізу показників діяльності підприємств машинобудування було виявлено хвилеподібний, розбалансований характер і загальні переважаючі негативні тенденції показників їхнього розвитку. Це дозволило визначити низький рівень результативності організаційного та економічного забезпечення їх діяльності, що призводить до зниження рівня економічної захищеності, стійкості до загроз середовища непродуктивного використання ресурсів та зниження спроможності до реалізації стратегічних можливостей.

5. На підставі результатів аналізу показників економічної безпеки було діагностовано погіршення стану управління економічною безпекою для підприємств машинобудування. Про це, серед інших, свідчать темп приросту прибутку (відсутній протягом 2013-2017 рр. для ПАТ «Квазар», ПрАТ «НВП «Сатурн», для ПрАТ «СНВО» «Імпульс» склав 1,99 %, а ПАТ «Хартрон» 27,71 % у 2017 році) і темп приросту реалізації продукції (найгірша динаміка у ПАТ «Хартрон»), коефіцієнт фондівдачі (найбільша для ПрАТ «СНВО» «Імпульс» – 30,13 у 2017 році), коефіцієнт ефективності управління (найбільший для ПрАТ «СНВО» «Імпульс» – 27,63 у 2017 році), продуктивність праці (зростання низькими темпами для ПрАТ «СНВО» «Імпульс» та ПрАТ «НВП «Сатурн»), коефіцієнт матеріаломісткості (найгірше значення у ПАТ «Квазар» – 3,81 у 2017 році), коефіцієнт фінансової стійкості (суттєве погіршення характерне для ПАТ «Квазар»), зниження рівня інформаційної безпеки. У динаміці для ряду показників за складовими економічної безпеки спостерігаються коливання. Вони викликані низькою спроможністю керуючої підсистеми своєчасно реагувати на негативну дію факторів середовища, ефективно використовувати наявні економічні ресурси та виявляти можливості подальшого розвитку, що підвищує рівень загроз та формує системні небезпеки і ризики діяльності.

6. На основі використання запропонованого методичного інструментарію оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою встановлено, що індикативні показники мають вплив на цільові, які при сформованому організаційно-економічному забезпеченні та його реалізації характеризуються тенденцією до погіршення та розбалансованості для усіх аналізованих підприємств. Виявлено необхідність усунення невідповідності створених умов на основі удосконалення інструментарію реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

7. На основі запропонованих концептуальних положень управління економічною безпекою підприємств машинобудування та теоретичного

підходу до систематизації стратегій (реагування за слабкими, параметричними, системними сигналами) і заходів їх реалізації (забезпечувальних, стабілізаційних, підтримувальних) було обґрунтовано типи рішень та стратегічну модель поведінки керуючої підсистеми управління економічною безпекою, логічну послідовність введення змін у процес реалізації організаційно-економічного механізму управління нею. Це створює передумови для вирішення стратегічних завдань діяльності підприємств машинобудування на основі удосконалення процесу реалізації тактичних рішень на засадах безпечного розвитку.

8. На основі методів та комплексного застосування ідентифікованих інструментів надано рекомендації щодо напрямів удосконалення реалізації завдань організаційної та економічної підсистем механізму управління економічною безпекою у частині організаційного, техніко-технологічного, інформаційно-аналітичного та соціально-психологічного забезпечення, інструментів внутрішнього аудиту, бенчмаркінгу та соціальної відповідальності. Це дозволяє формувати умови раннього попередження загроз економічній безпеці, раціонального використання ресурсів, безпечного розвитку та зростання рівня лояльності для реалізації стратегічних цілей діяльності підприємств машинобудування.

9. Результати дослідження розвивають економічну науку у частині поглиблення та обґрунтування теоретичних положень, методичних підходів, прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування. Запропоновані наукові та прикладні положення дослідження можуть бути використанні у діяльності підприємств машинобудування для підвищення рівня їх економічної безпеки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Тульчинська С.О., Чорній Б.П., Салоїд С.В. Понятійно-категоріальний апарат теорії інвестування та економічної безпеки підприємств. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств: монографія. 2018. С. 9–35. (14 друк. арк.). (*Особистий внесок автора – 2 друк. арк.: розвинуто понятійний апарат теорії управління економічною безпекою підприємств*).

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Салоїд С.В. Виявлення умов та прогнозування тенденцій ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування. *Підприємництво та інновації*. 2018. Вип. 5. С. 88–93. (0,48 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних

3. Гавриш О. А., Салоїд С. В. Використання теорії штучних нейронних мереж для оцінки результатів управлінських дій на економічну безпеку підприємств точного машинобудування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. Вип. 21. С. 21–27. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Scientific Indexing Services (SIS), Google Scholar). (0,48 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,46 друк. арк.: розроблено методичний інструментарій оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств точного машинобудування).

4. Zgurovskiy O.M., Saloid S.V. Functional characteristics of destabilizing factors of the internal environment of economic security of machine-building enterprises. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Vol. 1(63). pp. 107 – 112. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (0,45 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,43 друк. арк.: розроблено науковий підхід до аналізу впливу факторів середовища на економічну безпеку підприємств машинобудування).

5. Салоїд С.В. Внутрішні передумови формування економічної безпеки підприємств машинобудування. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2018. Вип. 15. С. 208–218. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Global Impact Factor (GIF), Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Електронному архіві наукових та освітніх матеріалів КПІ ім. Ігоря Сікорського (ELAKPI), Academic Resource Index (ResearchBib), Directory of Research Journal Indexing (DRJI), Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Scientific Indexing Services (SIS), WorldCat, OpenAIRE, Google Scholar, Bielefeld Academic Search Engine (BASE)). (0,50 друк. арк.).

6. Салоїд С.В. Методические аспекты формирования мер противодействия негативным факторам внешней среды и их влияния на экономическую безопасность предприятий точного машиностроения Украины. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. Вип. 18. С. 39-43. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (0,49 друк. арк.).

7. Салоїд С. В. Оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств точного машинобудування. *Економіка та держава*. 2018. Вип. 10. С. 101–105. (Міжнародна індексація: Scientific Indexing Services (SIS), Google Scholar). (0,30 друк. арк.).

8. Салоїд С.В. Стратегічне моделювання умов підвищення ефективності організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств точного машинобудування. *Агросвіт*. 2018. Вип. 23. С. 51–58. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Scientific Indexing Services (SIS), Google Scholar). (0,48 друк. арк.).

9. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект електропостачання. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2017. Вип. 14. С. 250 – 255. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Global Impact Factor (GIF), Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Електронному архіві наукових та освітніх матеріалів КПІ ім. Ігоря Сікорського (ELAKPI), Academic Resource Index (ResearchBib), Directory of Research Journal Indexing (DRJI), Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Scientific Indexing Services (SIS), WorldCat, OpenAIRE, Google Scholar, Bielefeld Academic Search Engine (BASE)). (0,50 друк. арк.).

Статті в інших наукових виданнях

10. Салоїд С.В. Формирование системы экономической безопасности машиностроительного предприятия. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 21. С. 199-204. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (0,40 друк. арк.).

Матеріали науково-практичних конференцій

11. Салоїд С.В. Удосконалення інструментарію організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств точного машинобудування. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали XVII міжнар. наук.-практ. конф., 21 листопада 2018 р.* Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. С. 134. (0,08 друк. арк.).

12. Салоїд С.В. Дестабилизирующие факторы внешней и внутренней среды экономической безопасности предприятий точного машиностроения. *Economy and Management: Modern Transformation in the Age of Globalization: collection of scientific works of II International scientific conference, 23 March 2018.* Klaipeda, Lithuania, 2018. pp. 69 -72. (0,30 друк. арк.).

13. Saloid S.V. Factor analysis of indicators of economic safety of machine-building complex of Ukraine. *Innovative economy: processes, strategies, technologies: collection of scientific works of II international scientific conference.* 26 January 2018, Poland, Kielce: State University of Jan Kochanowski, 2018. pp. 98 – 101 (0,30 друк. арк.).

14. Салоїд С.В. Богданов Є.Ю. Інституційна підтримка процесу формування економічної безпеки і стійкості машинобудівних підприємств. *Сучасні підходи до управління підприємством: збірник тез доповідей IX Всеукр. наук.-практ. конф., 12 квітня 2018 р.* Київ: НТУУ «КПІ», 2018. С.80 (0,12 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,10 друк. арк.: представлено процес інституційної підтримки формування економічної безпеки та забезпечення стійкості підприємств машинобудування).

15. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства у сучасних умовах підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 22 листопада 2017 року.* Київ: НТУУ «КПІ», 2017. С. 160. (0,08 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Салоїд С.В. Організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємств машинобудування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) (галузь знань – економічні науки). Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України, Київ, 2019.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретичних положень та методичних підходів, наданню практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств машинобудування.

Розвинуто сутність економічної безпеки підприємств, уточнено сутність поняття «організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємства», обґрунтовано його завдання та структуру. Удосконалено методичний інструментарій оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління економічної безпеки підприємств машинобудування.

Виявлено тенденції розвитку підприємств машинобудування у частині забезпечення їх економічної безпеки. Здійснено аналіз стану управління, виявлено загрози економічній безпеці підприємств машинобудування. Проведено оцінювання ефективності організаційно-економічного механізму управління їх економічною безпекою.

Запропоновано концептуальні положення управління економічною безпекою, науково-методичне забезпечення вибору інструментів організаційно-економічного механізму управління. Обґрунтовано стратегії управління економічною безпекою, інструменти їх реалізації, заходи та цілі, стратегічну модель поведінки керуючої підсистеми. Запропоновано модель введення змін у реалізацію організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою та заходи раннього попередження загроз економічній безпеці. Обґрунтовано доцільність використання інструментів внутрішнього аудиту, бенчмаркінгу та корпоративної соціальної відповідальності при реалізації організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, організаційно-економічний механізм управління, нейронні мережі, проактивне управління, програмно-цільовий підхід, підприємства машинобудування, ресурси, можливості.

ABSTRACT

Saloid S.V. Organizational and economic governance mechanism of economic security of machine-building enterprises. - Qualifying scientific work published as a manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Economics (Ph.D.), by specialty 08.00.04 - Economy and management of enterprises (by types of economic activity) (a branch of knowledge - economic sciences). National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation focuses on the development of theoretical positions and methodical approaches, the providing practical recommendations for improving the efficiency of the implementation of the organizational and economic governance mechanism of economic security of machine-building enterprises.

The essence of the economic security of enterprises is developed. The essence of the concept "organizational and economic mechanism of governance of economic security of the enterprise" is specified. The structure of such a mechanism is proposed. The methodical tool for evaluating the effectiveness of the organizational and economic mechanism for governance of the economic security of the enterprises was improved.

The tendencies of development of machine-building enterprises with regard to ensuring their economic security are revealed. The analysis of the influence of factors and the state of economic security governance of machine-building enterprises is carried out. The evaluation of the effectiveness of the mechanism of organizational and economic governance of their economic security has been carried out.

The conceptual provisions of the governance of economic security of machine-building enterprises were proposed. The prediction of the values of target performance indicators for the given environmental parameters is carried out. The strategies of economic security management, their tools, measures and goals, strategic model of behavior of the control subsystem are substantiated.

A model for introducing changes in the implementation of the organizational and economic mechanism and a set of preventive measures for the early warning of threats to economic security is proposed. Using of audit, benchmarking and corporate social responsibility in the process of realization of mechanism of governance of economic security of enterprises is proposed.

Keywords: economic security; organizational and economic governance mechanism; neural networks; proactive governance; software, and target approach; machine-building enterprises; resources; opportunities.

АННОТАЦИЯ

Салюид С.В. Организационно-экономический механизм управления экономической безопасностью предприятий машиностроения. - Квалификационная научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук (доктора философии) по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности) (отрасль знаний - экономические науки). Национальный технический университет

*Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»
МОН Украины, Киев, 2019.*

Диссертация посвящена углублению теоретических положений и методических подходов, предоставлению практических рекомендаций по повышению эффективности организационно-экономического механизма управления экономической безопасностью предприятий машиностроения.

Определена сущность экономической безопасности предприятия в части ее основных атрибутов. Развита сущность понятия «организационно-экономический механизм управления экономической безопасностью». Представлена его структура в части управляющей и управляемой подсистем, основных составляющих экономического и организационного блоков. Определены и систематизированы задачи реализации организационно-экономического механизма управления экономической безопасностью предприятия в быстро изменяющихся нестабильных условиях среды деятельности. Представлена классификация факторов влияния на уровень экономической безопасности и результативность организационно-экономического механизма управления ею в части обоснования степени и последствий влияния по параметрам времени, природы воздействия, возможностей управления.

Предложена структурно-логическая схема осуществления оценки эффективности организационно-экономического механизма управления экономической безопасностью предприятия. Усовершенствован методический инструментарий такой оценки на основе использования метрологии нейронного моделирования. Предложено распределение показателей оценки на индикаторные и целевые. Выявлены преимущества и недостатки, возможности и ограничения применения методологии нейронного моделирования в теории экономической безопасности предприятия.

Выявлены тенденции развития предприятий машиностроения в части обеспечения их экономической безопасности, обоснована необходимость повышения эффективности управления ею в части организационной и экономической составляющих. Осуществлен анализ влияния факторов среды и выявлено состояние управления экономической безопасностью предприятий машиностроения. Проведена оценка эффективности организационно-экономического механизма управления их экономической безопасностью на основании использования методики нейронных сетей. Согласно полученным результатам идентифицирована необходимость повышения эффективности реализации организационно-экономического механизма управления экономической безопасностью в части введения изменений в инструментарий механизма на стратегической основе.

Предложены концептуальные положения управления экономической безопасностью предприятий машиностроения, осуществлен расчет меры чувствительности и прогнозирование стратегических показателей ее уровня на основе сценарного подхода при заданных параметрах среды и состояния системы управления экономической безопасностью для выборки предприятий

машиностроения, что позволило определить наиболее важные параметры влияния на возможности реализации предприятиями стратегических задач деятельности в части обеспечения экономической безопасности в текущем времени. Выявлена необходимость реализации организационных, экономических, технико-технологических, информационно-аналитических, социально-психологических мер превентивного характера, а также использования внутреннего аудита, бенчмаркинга, корпоративной социальной ответственности, стабилизационных, поддерживающих, обеспечивающих мероприятий при реализации стратегий реагирования за слабыми, параметрическими и сильными сигналами.

Ключевые слова: экономическая безопасность, организационно-экономический механизм управления, нейронные сети, проактивное управление, программно-целевой подход, предприятия машиностроения, ресурсы, возможности.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК № 5354 від 25.05.2017 р.
просп. Перемоги, 37,
м. Київ, 03056

Підп. до друку 12.04.2019. Формат 60x84^{1/16}. Папір офс. Гарнітура Times.
Спосіб друку – ризографічний. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,83. Наклад 100 пр.
Зам. № 19-043.

Видавництво «Політехніка» КПІ ім. Ігоря Сікорського
вул. Політехнічна, 14, корп. 15
м. Київ, 03056
тел. (044) 204-81-78